

9. ÚTOKY TZV. OSAMĚLÝCH VLKŮ – PACHATELÉ, JEJICH ODHALOVÁNÍ A MODUS OPERANDI¹

So-called Lone Wolf Attacks – Perpetrators, their Uncovering and Modus Operandi

Dalibor Šelleng

Abstrakt: Příspěvek se zabývá fenoménem terorismu osamělých vlků a specifickými aspekty teroristických útoků páchaných jednotlivci. Autor se věnuje charakteristikou osamělých vlků a důvody, proč páchají útok samostatně. Analyzuje proces jejich radikalizace a snaží se vymezit specifika způsobu spáchání jejich útoků. Konečně autor popisuje také možné způsoby odhalování připravovaného útoku.

Abstract: This paper is concerned with the phenomenon of the so-called lone wolf terrorism and with specific aspects of terrorist attacks committed by lone actors. The author deals with the characteristic of such a terrorist and with reasons why they commit their attacks individually. He analyzes the process of their radicalization and tries to point out the specifics of modus operandi. Finally, author also describes some possible ways to uncover a lone wolf preparing an attack.

ÚVOD

Fenoménem, který v posledních deseti letech v oblasti terorismu získává na významu, jsou útoky tzv. osamělých vlků. V Evropské unii bylo jen v roce 2015 spácháno 35 teroristických útoků osamělými vlky, přičemž počet těchto útoků rok od roku stoupá (v roce 2014 jich bylo 17, v roce 2004 pouze 3). Celosvětově pak bylo ve stejném roce při útocích osamělých vlků usmrceno v průměru 4,22 osob/útok.² Shodně jako samotná podstata současného terorismu, tak i idea útoků osamělých vlků historicky vychází z filozofie propagandy činem (*propaganda by deed, Propaganda der Tat*) zformulované v 19. století ruskými anarchisty okolo Michaila Bakunina (1814–1876). Filozofie spočívá v rozšiřování ideových myš-

¹ Tato kapitola vznikla v rámci projektu Progres Q02 „Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“.

² *The European Union's Policies on Counter-Terrorism Relevance, Coherence and Effectiveness*, s. 37. Dostupné online na: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU\(2017\)583124_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU(2017)583124_EN.pdf) (1. 4. 2017).

lenek nikoli slovy, nýbrž činy. Ačkoli tato doktrína byla vytvořena v rámci levého politického spektra, současný levicový terorismus je velmi marginální.³

S označením „osamělý vlk“ se poprvé setkáváme v terminologii bezpečnostních složek USA, načež se tento termín rozšířil a byl převzat i ostatními státy.⁴ Označení vychází z etologické charakteristiky osamělých vlků (*canis lupus*). Většina z nich ovšem putuje krajinou osaměle pouze po určitou dobu a následně vytvoří vlastní smečku či se připojí k již existující smečce. Vznik či připojení se k již existující skupině však nelze považovat za charakteristiku osamělých vlků – teroristů.⁵ V odborné literatuře se ovšem můžeme setkat s různými definicemi osamělých vlků. Burton a Stewart definují osamělého vlka jakožto osobu, která jedná osamoceně bez pokynů či vazeb na teroristickou skupinu.⁶ V této velmi obecné definici ovšem zcela absentuje specifický motiv teroristů. Jak přitom upozorňuje Hartleb, je třeba útoky osamělých vlků odlišovat od běsnění vyvolaných amokem (*Amoklauf*), kde chybí politický motiv.⁷ Spaaij hovoří o třech klíčových znacích osamělých vlků: jednají individuálně, nenáleží k teroristické skupině a čin je spáchán způsobem nezávislým na pokynech zvnějšku. K tomu dále dodává, že jednání osamělých vlků vychází z politického, ideologického či náboženského kontextu.⁸ Ucelenou definici nabízí autoři z univerzity v Georgetownu, kteří fenomén útoku osamělých vlků definují jakožto záměrné využití strachu násilím či pohrůžkou násilí, a to ze strany jednotlivce, který tím sleduje dosažení politických změn v souladu s ideologií vytvořenou jím či určitou organizací, a který jedná nezávisle na příkazech a materiální pomoci z vnějších zdrojů. Autoři zdůrazňují politický aspekt jednání osamělého vlka.⁹ Burton a Stewart upozorňují na nutnost odlišení osamělého vlka od tzv. spícího operativce teroristické skupiny. Ten se integruje do cílené společnosti a je aktivován k akci domovskou teroristickou skupinou. Takové napojení u osamělého vlka absentuje, k akci se může kdykoli aktivovat sám.¹⁰ V souvislosti s definicí osamělého vlka

³ HARTLEB, Florian. „Einsamer Wolf Terrorismus“ – Neue Dimension oder drastischer Einzelfall? Was lernen wir aus dem Fall „Breivik“ in Norwegen? *Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis*. 4/2013, s. 82.

⁴ HARTLEB, Florian. Tamtéž, s. 80.

⁵ SPAAIJ, Ramon. *Understanding Lone Wolf terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention*. Dordrecht: Springer, c2012, s. 17.

⁶ BURTON, Fred, STEWART, Scott. *The Lone Wolf Disconnect*. Dostupné online na: <https://www.stratfor.com/weekly/lone-wolf-disconnect> (15. 4. 2017).

⁷ HARTLEB, Florian. Tamtéž, s. 80.

⁸ SPAAIJ, Ramon. Tamtéž, s. 16–17.

⁹ CONNOR, Jeffrey, FLYNN, Connor Rollie et alii. *Report: Lone Wolf Terrorism*. Georgetown: Georgetown University, 2015, s. 9. Dostupné online na: georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2015/08/NCITF-Final-Paper.pdf (30. 4. 2017).

¹⁰ BURTON, Fred, STEWART, Scott. Tamtéž.

však v rámci uvedeného pojmu existují jeho určité subtypy. Někteří autoři pak ještě rozlišují mezi osamělými vlky *stricto sensu* a dalšími osamělými útočníky.

9.1. TYPOLOGIE A CHARAKTERISTIKA OSAMĚLÝCH VLKŮ

Pantucci¹¹ přišel s typologií osamělých vlků na základě zkoumání případů útoků islamistů. Takto rozlišuje následující čtyři typy osamělých vlků:

- 1) Samotář – jedinec, který plánuje či spáchá teroristický čin, který jím je prezentován jako čin založený na ideologii určité teroristické organizace, aniž by ovšem byly jakékoli aktivní kontakty mezi ním a předmětnou organizací prokázány. V těchto případech je pak otázkou, do jaké míry je skutečně ideologie útočníka totožná s ideologií prezentované organizace a jaká byla opravdová motivace jedince.
- 2) Osamělý vlk v užším slova smyslu – jde o jedince, u něhož je na rozdíl od samotáře zřetelný určitý kontakt se členy teroristické skupiny, především prostřednictvím internetu. Samotný útok je ovšem spáchaný samostatně bez napojení na tuto skupinu.
- 3) Skupina osamělých vlků – smečkou by byla teroristická organizace, zde jde ovšem pouze o „skupinu“. Její členové se radikalizují samostatně, nedochází k formálnímu kontaktu s organizací, jejíž aktivita přispěla k jejich radikalizaci.
- 4) Osamělí útočníci – jde o jedince, kteří útočí samostatně, avšak mají úzké vazby na aktivní členy teroristických skupin. Jsou zařazeni i do struktury skupiny, která jim poskytuje materiální zajištění.

Autoři georgetownské studie nabízí vlastní typologii osamělých vlků, a to v závislosti na jejich sociální zdatnosti a autonomii jejich ideologie. První kategorií je osamělý voják, osoba sociálně zdatná, která samostatně jedná z ideových důvodů založených na ideologii existující teroristické skupiny. Druhým typem je osamělý lídr, sociálně zdatná osoba s vlastní ideologií (např. Breivik). Třetí skupinou jsou osamělí následovníci, lidé s nízkou sociální dovedností, pro kterou nemohou být přijatí teroristickou skupinou, přestože přijali její ideologii. Po-

¹¹ PANTUCCI, Raffaello. *A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*. London: The International Centre For The Study Of Radicalisation And Political Violence, 2011, s. 14–30. Dostupné online na: icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf (28. 4. 2017).

slední čtvrtou skupinou jsou samotáři, tj. teroristé s nízkou sociální dovedností, kteří jednají na základě vlastní autonomní ideologie.¹²

Co se profilu útočníků týče, Behrens a Goertz zjistili, že 19 % útočníků v minulosti podstoupilo vojenský výcvik či mělo jinou vojenskou zkušenost, přičemž těchto 19 % je zodpovědných za 29 % všech obětí teroristických útoků zkoumaných v rámci EU.¹³ Z analýzy celkem 119 útoků osamělých vlků vyplynulo, že zkoumané osoby pocházejí z odlišných edukativních a socioekonomických vrstev. Celkem 25 % osob mělo dokončeno středoškolské vzdělání, 54 % osob studovalo na vysoké škole, 13 % studovalo postgraduálně a 8 % dosáhlo doktorátu. Celkem 40 % osamělých vlků bylo v době činu nezaměstnaných. Tato skutečnost především v kombinaci s vyšším vzděláním mohla stát za frustrací jedince, která fungovala jako spouštěč jeho navazující činnosti.¹⁴

Osobnostní profil útočníka do značné míry ovlivňuje proces jeho radikalizace jakožto nezbytného jevu, který předchází plánování a útoku osamělých vlků.

9.2. MODUS OPERANDI – OBECNĚ

Obecně lze rozlišovat dva základní scénáře teroristických útoků:

- 1) mnohočetný a komplexní útok, který se vykazuje určitou synchronizací a časovou posloupností jeho jednotlivých částí, který je páchan v napojení na teroristickou organizaci (útoky v Paříži z listopadu 2015 nebo v Bombaji z listopadu 2008).
- 2) útoky páchané osamělými vlky (například útok v Nice dne 14. 7. 2015).

Způsob páchání teroristických útoků si od 11. září 2011 prošel určitým vývojem, kdy lze vysledovat, že džihádisté ještě v devadesátých letech do roku 2006 útočili především ve skupinách. Od roku 2006 až do současnosti se jedná především o jednotlivce.¹⁵

Jeffrey a Flynn ve své studii rozlišují tři následující dílčí fáze útoku osamělého vlka:

¹² CONNOR, Jeffrey, FLYNN, Connor Rollie et alii. Tamtéž, s. 29–31.

¹³ BEHRENS, Corina, GOERTZ, Stefan. Radikalisierungsprozesse von islamistischen Einzeltätern und die aktuelle Analyse durch die deutschen Sicherheitsbehörden. *Kriminalistik*. 11/2016, s. 688.

¹⁴ GILL, Paul, HORGAN, John, DECKERT, Paige. *Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists*. Citováno podle CONNOR, Jeffrey, FLYNN, Connor Rollie et alii. Tamtéž, s. 16.

¹⁵ BEHRENS, Corina, GOERTZ, Stefan. Tamtéž, s. 687–688.

- 1) Ideologická radikalizace:
 - A) Rozhořčení z důvodů osobnostních, sociálních či politických. Důvody frustrace vedou k volbě cíle útoku.
 - B) Nutnost reakce – počátek tvorby ideologie
 - C) Morální rozhořčení, kdy jedinec vnímá nemorální situaci jiného a nepříjemně ji prožívá, a na to navazující psychologická projekce v podobě hněvu
- 2) Fáze mobilizace – plánování:
 - A) Dosažení určitého spouštěcího bodu, kdy dochází k ospravedlnění následného násilí.
 - B) Dochází k dehumanizaci potenciálních obětí. Jde-li o nábožensky motivované teroristy, tito dosahují bodu, kdy mohou věřit v božskou vůli po útoku proti nevěřícím. Zradikalizovaná osoba zde volí buďto:
 - cestu osamělého vlka – důvodem této cesty může být odmítnutí případnou ideově blízkou skupinou, mentální porucha jedince, neschopnost socializace a strach z odmítnutí členství ve skupině, odlišnost zastávané ideologie či jednoduchost získání klíčových informací pro provedení útoku. Trendem posledních let a důvodem pro zvolení této cesty je vyslyšení výzev teroristických skupin po útocích v nepřátelských státech (ISIS). Podstatné je také sociální okolí jednotlivce, například v tom smyslu, zda je mu vštěpováno, že „i jednotlivec může změnit svět“.
 - cestu zapojení se do skupiny – přijetí skupinou, společenská akceptace jedince, sdílení ideologie, nedostatek možností k získání informací klíčových pro útok
- 3) Vlastní provedení útoku.¹⁶

9.3. MODUS OPERANDI – PROCES RADIKALIZACE

První fázi vedoucí ke spáchání útoku představuje radikalizace jedince. Jde o protireakci na postoje většinové společnosti. Před rokem 2001 se většina osamělých vlků radikalizovala v rámci extrémistické skupiny, kterou následně opustili. Dle výzkumu se jednalo o 26 % osob, 13 % se radikalizovalo s ohledem na negativní zážitek spojený s činností vládních úřadů, stejné procento se radikalizovalo v rámci armády. Ještě je vhodné zmínit, že u 10 % osob došlo k radikalizaci na podkladě výkonu trestu odnětí svobody a u 10 % osob v rámci rodiny.

¹⁶ CONNOR, Jeffrey, FLYNN, Connor Rollie et alii. Tamtéž, s. 19–25.

Po roce 2001 se však trendy začaly měnit, 20 % osob se radikalizovalo prostřednictvím internetu (v předešlém období šlo o 3 %) a stejné procento na základě kontaktů z pracoviště (dříve 6 %). Podíl extrémních skupin na radikalizaci se snížil z 26 % na 11 %. S tím také souvisí zvyšující se podíl těch, kteří svými činy reprezentují svou vlastní ideologii.¹⁷

Obecně lze konstatovat, že neexistuje jednotný model radikalizace. Její proces vždy závisí na osobní minulosti a socializaci jedince. Jako katalyzátor radikalizace slouží prostředí jedince založené typicky na dynamických procesech vztahujících se k určité skupině na konceptu *ingroup love* a *outgroup hate*.¹⁸ Mnohdy se objevuje nějaký vnější podnět, který může průběh radikalizace ovlivnit, či ji odstartovat. Může se jednat například o královskou svatbu, politické volby či také o přírodní katastrofu. V některých případech lze radikalizaci jedince zpozorovat, typicky na základě změny chování, izolace jedince, konverze k islámu či na základě cest do míst, kde dochází k bojovým konfliktům.¹⁹

Pokud jde o islámský terorismus, v rámci radikalizace osamělých vlků vystupují do popředí čtyři typická přesvědčení:

1. islám je pod útokem západních zemí v čele s USA,
2. islám je nutné proti takovýmto teroristům (západním zemím) bránit,
3. jednání, kterých se dopouští na obranu islámu, jsou adekvátní, spravedlivá a mučednická,
4. pro muslimy je osobní povinností takováto jednání podporovat.

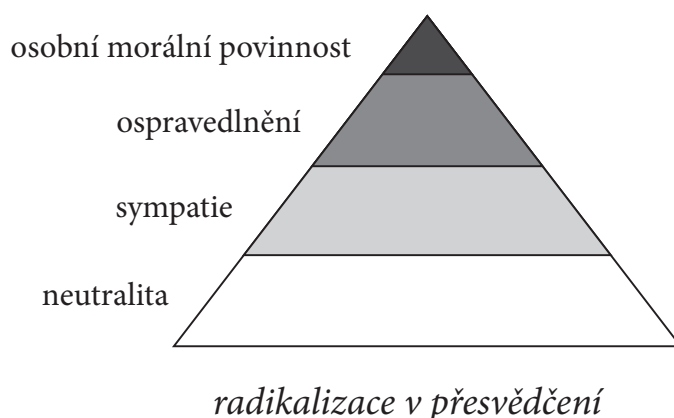
McCauley a Moskalenko²⁰ pak přichází se strukturovanou pyramidou, která reflektuje tato přesvědčení v muslimské společnosti. Zcela dole jsou věřící, kteří o žádném ze shora uvedených bodů přesvědčení nejsou. Následuje již užší skupina muslimů, kteří jsou přesvědčeni, že islám je pod útokem západních zemí. Ještě užší skupina muslimů je přesvědčená o tom, že džihádisté islám brání a jejich jednání jsou ospravedlnitelná. Zcela na vrcholu pyramidy je pak skupina věřících, která toto zároveň vnímá jako svou osobní povinnost.

¹⁷ Jeffrey, FLYNN, Connor Rollie et alii. Tamtéž, s. 13.

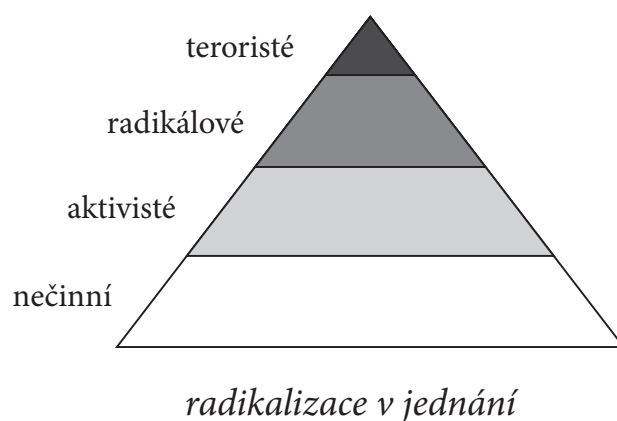
¹⁸ BEHRENS, Corina, GOERTZ, Stefan. Tamtéž, s. 690–691.

¹⁹ KAATI, Lisa. *Analysis of Competing Hypothesis for Investigating Lone Wolf Terrorists*. Athens: European Intelligence and Security Informatics Conference, 2011, s. 295–296. Dostupné online na: <https://www.foi.se/download/18.3bca00611589ae79878192/1480076487550/FOI-S--3800--SE.pdf> (30. 4. 2017).

²⁰ McCAULEY, Clark, MOSKALENKO, Sophia. Toward a Profile of Lone Wolf Terrorists: What Moves an Individual From Radical Opinion to Radical Action. *Terrorism and Political Violence*. 26(1), 2014, S. 70. Dostupné online na: https://www.researchgate.net/publication/263241406_Toward_a_Profile_of_Lone_Wolf_Terrorists_What_Moves_an_Individual_From_Radical_Opinion_to_Radical_Action (17. 4. 2017).

Vedle radikalizace v přesvědčení McCauley a Moskalkenko dále rozeznávají radikalizaci v jednání. Také v tomto případě autoři rozlišují čtyři stupně, kdy nejnižší stupeň představuje jedince, kteří bez ohledu na to, v jakém stupni radikalizace v přesvědčení se nachází, zůstávají nečinní. Další stupeň představují aktivisté, kteří jednají v mezích práva a uskutečňují legální politické akce. Druhým nejvyšším stupněm pyramidy jsou radikálové, tj. osoby, které se účastní i nelegální politicky motivované činnosti (například i účast na nepovolené demonstraci). Na vrcholu pyramidy stojí teroristé – radikálové, kteří svou politickou činnost zaměřili na násilí proti civilistům.²¹

Důvody a procesem radikalizace se zabýval také německý Bundeskriminalamt, který publikoval studii vycházející z analýzy případů 784 německých občanů, kteří odcestovali po vyhlášení chalífátu Islámského státu do Sýrie a Iráku za účelem boje na straně Islámského státu či jiné džihádistické skupiny. Shodné důvody však lze spatřovat také v případě radikalizace osamělých vlků. Ze zkoumaných případů se v 79 % případů jednalo o muže. V 61 % případů šlo o osoby narozené v Německu, přičemž průměrný věk osob byl 25,8 let (celkový rozsah

²¹ McCAULEY, Clark, MOSKALENKO, Sophia. Tamtéž, s. 73.

činil 13-62 let). Více než polovina osob (486) byla ve věku 18-25 let. Je tedy zjevné, že radikalizace je fenoménem především této věkové skupiny. Zhruba 44 % radikalizovaných bylo svobodných, 290 osob mělo vlastní dítě a 385 vlastní bydlení. 286 osob bylo aktivních v rámci činnosti mešity.

U 189 osob bylo možno zpětně zrekonstruovat proces jejich radikalizace. V rámci této skupiny dvě třetiny osob byly bezpečnostním složkám známy již dříve pro svou kriminální činnost. Celkem 53 % osob bylo dříve soudně trestáno, a to ve třech a více případech, 32 % osob pak dokonce šestkrát a více. Nejčastěji se přitom jednalo o majetkovou (62 %), násilnou (60 %) a drogovou kriminalitu (35 %). Politicky motivovaná kriminalita představovala necelá 4 procenta.

V době radikalizace však právě politicky motivovaná kriminalita stoupá (55 %), následuje násilná kriminalita (47 %), majetková kriminalita (41 %) a konečně pak drogová kriminalita (14 %).

Bezpečnostní složky u 572 osob dokázaly konkretizovat původ jejich radikalizace. V 54 % případech šlo v prapůvodu o přátele, ve 48 % případech o známosti z mešity, ve 44 % případech šlo o internetové zdroje, ve 27 % případech o kontakty získané v rámci islamistických seminářů a ve 21 % případů byla radikalizujícím faktorem rodina. V 17 % případů byl internet tím rozhodujícím faktorem, který vedl k odchodu do zahraničí. Lze konstatovat, že jedním z charakteristických znaků současných osamělých vlků je jejich seberadikalizace.

Velmi zajímavý je poznatek ohledně doby radikalizace, která byla vysledována u 46 % radikalizovaných osob. Z tohoto vzorku bylo zjištěno, že 46 % z těchto osob se radikalizovalo v době do 1 roku před vycestováním. V průběhu 2 let před odcestováním došlo k radikalizaci u 68 % osob.²²

9.4. MODUS OPERANDI – PLÁNOVÁNÍ ÚTOKU

Teroristické útoky jsou připravovány s cílem dosáhnout co možná nejmenšího rizika odhalení na straně jedné a způsobit co největší škody na straně druhé. Proto se vyznačují volbou co možná nejsnáze dostupných zbraní, které však zároveň jsou schopné způsobit vysoké škody. Prostředky jsou navíc mnohdy získávány z různých zdrojů, aby tak bylo ještě sníženo riziko odhalení.²³ Neexistu-

²² BKA. Analyse der Radikalisierungshintergründe und -verläufe der Personen, die aus islamistischer Motivation aus Deutschland in Richtung Syrien oder Irak ausgereist sind. 2016. Dostupné online na: <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/Publikationsreihen/Forschungsergebnisse/2016AnalyseRadikalisierungsgruendeSyrienIrakAusreisende.html> (1. 5. 2017).

²³ LEENAARS, Jan, REED, Alastair. *Understanding Lone Wolves: Towards a Theoretical Framework for Comparative Analysis*. The Hague: International Centre for Counter-Terro-

je jednotný model zachycující způsob plánování teroristických útoků osamělých vlků, zkušenosti z odhalování tohoto typu trestné činnosti však ukazují na určité principy, které se obvykle v rámci plánování teroristických útoků opakují, a které vytváří celkem pět fází:

- 1) Výběr potenciálních cílů útoků – terorista se dozvídá o možných cílech prostřednictvím internetu, novin, televize, potažmo cíle pozoruje z veřejně přístupných a frekventovaných míst
- 2) Shromažďování informací o možných cílech – tato fáze může trvat po velmi krátkou dobu, avšak může trvat i roky. Útočník zjišťuje typicky informace týkající se rutinních situací u možného cíle (v případě budov jde například o střídání směn bezpečnostní služby, v případě osob jde například o odjezd do/ze zaměstnání), jejich zabezpečení, zjišťování podrobností o pracovišti a bydlišti stanovených osob a trasy jejich obvyklých cest.
- 3) Výběr konkrétního cíle – osamělý vlk bude při výběru konkrétního cíle zvažovat několik faktorů. Vedle rizika neúspěchu se bude typicky jednat o předpokládaný rozsah zájmu médií, o srozumitelnost poselství, které osamělý vlk hodlá svým činem projevit, a případně také o míru demonstrace schopností skupiny či hnutí, ke kterému se hlásí.
- 4) Sledování a shromažďování informací před útokem – jde o obdobný postup jako v druhé fázi, avšak tentokrát již budou zkoumány detailnější informace. Nad rámec shora uvedeného dojde v této fázi například také k výběru zbraně či k plánování útěkového plánu.
- 5) Prověrka plánu – především se prověřuje úroveň zabezpečení objektu, možnost přístupu k cílené osobě, funkčnost zbraní a ostatních prostředků a úniková cesta.²⁴

9.5. MODUS OPERANDI – PROVEDENÍ ÚTOKU

Provedení útoku většinou zahrnuje moment překvapení a osamělý vlk využívá výhodu možnosti zvolení času, místa a způsobu útoku. Součástí útoku mohou být i případné další doplňující útoky (například exploze výbušniny umístěné na jiném místě za účelem rozdělení zásahu bezpečnostních složek do více míst tak, aby měl útočník více času na samotný útok a následný útek).²⁵ Útok povětši-

rism, s. 8. Dostupné online na: <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/ICCT-Leenars-Reed-Understanding-Lone-Wolves-April-2016.pdf> (15. 4. 2017).

²⁴ Handbook No. 1 US Army TRADOC, TRADOC G2. A military guide to terrorism in the twenty-first century, 2007. Appendix 1. Dostupné online na: <https://fas.org/irp/threat/terrorism/guide.pdf> (20. 3. 2017).

²⁵ Tamtéž.

nou bývá páchán nedaleko od bydliště teroristy. Ze studia 59 případů teroristických útoků vyplynulo, že celých 44 % z nich bylo spácháno v okruhu 50 km od bydliště útočníků. Téměř třetina všech útoků je ovšem spáchána ve vzdálenosti 1000 km a více od bydliště útočníků.²⁶

Až 90 % osamělých vlků využilo pro své plány střelnou zbraň. V této souvislosti je upozorňováno na dlouhodobě vysoký počet střelných zbraní, které jsou v Evropské unii postrádány. V roce 2013 jich bylo zhruba půl milionu, nadto se v Evropské unii nachází další miliony neregistrovaných zbraní.²⁷ V posledních letech se objevuje fenomén, kdy jsou jakožto vražedná zbraň používána motorová vozidla. Výhodou je, že použití vozidla jako zbraně je jednoduché. Jde o prostředek především útočníků, kteří nejsou s teroristickou organizací přímo v kontaktu, avšak zcela se ztotožňují s její ideologií. Vzhledem k současnému stavu Islámského státu, kdy ztrácí území, nemohou očekávat významnou materiální podporu ani tzv. skrytí operativci. Takovýto způsob útoku navíc nevyžaduje, pokud jde o vlastní provedení, žádné nákladné a dlouhé plánování. Vyžaduje se prakticky pouze znalost řízení vozidla. Vozidlo může terorista vlastnit, nebo si ho za tímto účelem pronajmout či odcizit. Naopak bombové útoky bývají u osamělých vlků vzácné vzhledem k obtížnosti výroby výbušnin.²⁸

Bez zajímavosti nezůstává ani vývoj v oblasti cílů, na které útočníci v Evropské unii bezprostředně útočili. V současnosti jsou nejčastějšími cíli teroristů v Evropské unii místní civilisté, turisté a soukromý majetek (91 útoků v roce 2015). Na druhém místě pak byly útoky na vládní instituce (52 případů) a třetím nejčastějším cílem teroristů byly obchodní instituce (37 případů). Ještě v roce 2009 přitom bylo nejvíce útoků namířeno proti vládním institucím a druhým nejčastějším cílem byly obchodní instituce.²⁹

Pokud není teroristický útok koncipován jako sebevražedný, bývá velmi dobře propracován únikový plán. Jak již bylo uvedeno výše, tento je také podroben důkladnou prověrkou před samotným útokem. Po provedení útoku následuje

²⁶ SMITH, Brent. *A Look at Terrorist Behavior: How They Prepare, Where They Strike*. Dostupné online na: <https://www.nij.gov/journals/260/pages/terrorist-behavior.aspx> (30. 4. 2017).

²⁷ VAN ZUIJDEWIJN, Jeanin de Roy, BAKKER, Edwin. *Lone-Actor Terrorism. Policy Paper 1: Personal Characteristics of Lone-Actor Terrorists*. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, 2016, s. 3. Dostupné online na: https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/02/201602_CLAT_Policy-Paper-1_v2.pdf (1. 5. 2017).

²⁸ BRYNIELSSON, Joel et alii. Harvesting and analysis of weak signals for detecting lone wolf terrorists. *Security Informatics*. 2/2013, s. 3. Dostupné online na: <https://link.springer.com/article/10.1186/2190-8532-2-11> (7. 5. 2017).

²⁹ *The European Union's Policies on Counter-Terrorism Relevance, Coherence and Effectiveness*, s. 40. Dostupné online na: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU\(2017\)583124_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU(2017)583124_EN.pdf) (1. 4. 2017).

jeho medializace, kterou teroristé využívají k přihlášení se k útoku společně s deklarováním důvodů pro svůj čin. Tímto způsobem také získávají další příznivce své ideologie.³⁰

9.6. ODHALOVÁNÍ PŘIPRAVOVANÝCH ÚTOKŮ

Vzhledem k tomu, že osamělý vlk neprochází kariérou teroristy v rámci organizace a útok připravuje sám, je velmi obtížné odhalit plánovaný útok klasickými kriminalistickými prostředky typu použití agenta nebo informátora, odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, sledování osob atd. Situace je o to složitější, když podle zveřejněných studií došlo k významnému zkrácení průměrné doby radikalizace na pouhých několik měsíců.³¹ Existují však i případy, kdy se osamělí vlci kvůli nedostatku kontaktů s černým trhem chovají při přípravě útoku velmi podezřele a závisí poté na osobách, které takovéto podezřelé chování postřehnou, aby kontaktovaly příslušné orgány. Příkladem může být případ Nadera Jasona Abda, jehož podezřelé chování bylo oznámeno pracovníkem prodejny se zbraněmi. Tomu přišlo podezřelé, když terorista nakupoval přes 20 minut, kdy si chtěl nakonec zakoupit takřka 3 kg bezdýmného střelného prachu, zásobník do poloautomatické zbraně a munici do brokovnice. Abdo navíc do prodejny dorazil v taxi a před nákupem bezdýmného střelného prachu se prodejce ptal, co to vlastně je.³²

Poznatky občanů jsou v boji proti terorismu, o to spíše pak v boji proti útokům osamělých vlků, klíčové. Studie ukazují, že až ve 36 % případů útoků osamělých vlků rodina nebo přátelé tušili, že je útočník zapojen do teroristických aktivit, neboť jim to sám útočník naznačil.³³ Informace o připravovaném útoku jsou ovšem získávány především činnostmi zpravodajských a policejních služeb v oblasti tzv. kriminálního zpravodajství. Tyto podněty jsou mnohdy získávány i v rámci šetření jiných trestních věcí. Jsou to často podněty, které nedovolují zahájit trestní řízení. Může se jednat o určité indicie, poznatky, důvěrné zprávy, které je nutno verifikovat, rozpracovat, analyzovat a dále systematicky třídit.³⁴

³⁰ Handbook No. 1 US Army TRADOC, TRADOC G2. Tamtéž, Apendix 1.

³¹ BEHRENS, Corina, GOERTZ, Stefan. Tamtéž, s. 688.

³² Fort Hood bomb suspect held without bond. Dostupné online na: edition.cnn.com/2011/CRIME/07/29/fort.hood.arrest/ (12. 4. 2017).

³³ GILL, Paul, HORGAN, John, DECKERT, Paige. Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists. Citováno podle CONNOR, Jeffrey, FLYNN, Connor Rollie et alii. Tamtéž, s. 33.

³⁴ PORADA, Viktor, ROMŽA, Sergej. Vybrané aspekty struktury metodiky odhalování a vy-

Vzhledem k tomu, že bezpečnostní složky mohou získávat relevantní informace i z vyšetřování jiných trestních věcí, považují po vzoru Německa³⁵ za vhodné zakotvit do českého právního řádu podmíněnost prodeje předplacených SIM-karet do mobilního telefonu prokázáním totožnosti nakupujícího. Takto by například mohli být jednodušeji odhalováni teroristé, kteří pro svůj plán zakoupili zbraně od překupníka zbraní, který byl následně (kupříkladu na podkladě provedeného odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu) trestně stíhán.

Při odhalování připravovaného útoku je vhodné vycházet z premisy, že takřka každý osamělý vlk je aktivní na internetu. Ať již jako pasivní uživatel,³⁶ nebo jako uživatel aktivní, který se vyjadřuje na sociálních sítích a extrémistických internetových diskusích. Brynielsson a kolektiv uvádí tři indicie chystaného útoku, které mohou být detekovány monitoringem dat na internetu. Jedná se o únik informací, kdy osamělý vlk sdělí na internetu třetí osobě, že se chystá zaútočit na určitý cíl. Takovýto náznak může být úmyslný nebo nedbalostní. Pachatelé ve svých příspěvcích často používají pomocná slovesa (*should, will, am going to*) ve spojení s výrazy souvisejícími s násilím, případně s jejich eufemismy. Další indicií je fixace podezřelého na oběť nebo na problematiku, kterou osamělý vlk vnímá tíživě a je z jeho pohledu nutné se proti ní vymezit. Třetí indicií představuje identifikace sama sebe jakožto válečníka bojujícího proti establishmentu nebo jinému nebezpečí, které vnímá jako útok na své přesvědčení (příkladem takové indicie mohou být sdílené fotografie se zbraněmi a ve vojenském oblečení). Dále autoři popisují proces analýzy, na základě které mohou bezpečnostní složky dospět k závěru, že osamělý vlk pravděpodobně připravuje teroristický čin. Doporučují provedení tří jednotlivých sub-analýz. Ty by se měly týkat úmyslu (motiv) a dále možností a příležitostí podezřelého spáchat teroristický čin. Motiv a možnost lze přitom velmi dobře vysledovat právě z internetových příspěvků podezřelého (projevená nenávist k určité skupině, otázky na výrobu výbušniny apod.). Výsledky těchto sub-analýz pak budou podkladem pro provedení komplexní analýzy.

Jelikož je množství informací uložených na internetu obrovské, nelze monitorovat veškerý tam uložený obsah. Proto je vhodné zaměřit se na extrémistická internetová fóra a skupiny na sociálních sítích (Facebook, Twitter atp.), kde může mít význam pro event. podezření tzv. „lajkování“ nebo sdílení radikálních

šetřování terorismu. In: IVOR, J. a kol. Společnost proti terorizmu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 185.

³⁵ Německo tuto povinnost upravuje v rámci protiteroristických zákonů schválených v roce 2016.

³⁶ Jako příklad lze uvést prohlížení online periodik teroristických organizací, např. Inspire Magazine (Al-Káida) nebo Dabiq (ISIS).

příspěvků. Vysoké množství extrémistických internetových diskusí nelze prostřednictvím internetových vyhledávačů (Google apod.) dohledat. Mnohdy však taková fóra obsahují odkazy na další webové stránky obdobného charakteru, což potenciál cíleného monitoringu značně posiluje.

Monitoring dat lze provádět buď manuálním procházením internetových stránek, nebo použitím programů založených na vyhledávání zadaných klíčových slov. Při zadávání klíčových slov nutno pamatovat i na synonyma („masakr“ – „jotka“). Jakmile jsou data z internetu zajištěna, je nutné provést jejich analýzu na základě tří shora uvedených kritérií.³⁷

V Německu se k odhalování teroristů ve značné míře užívala technika preventivního plošného monitoringu dat³⁸ (v Rakousku byla tato technika v roce 1997 právně zakotvena po útoku osamělého vlka – Franze Fuchse – který rozesílal dopisní bomby, nikdy však nebyla v praxi použita). Tato policejní technika záleží v masivním získávání dat, jejich rozpracování a analýze, přičemž data jsou získávány ponejvíce od cestovních kanceláří, bankovních institucí nebo vysokých škol. Orgány jednotlivých spolkových zemí na základě ustanovení zákona o policii stanovily profil osob, jejichž údaje byly takto monitorovány.³⁹ Konkrétně například ve spolkové zemi Severní Porýní – Vestfálsko se jednalo o muslimské muže, 18–40 let, s legálním pobytem v SRN, současné či bývalé studenty, původem z některé z 26 muslimských zemí. Ústavností tohoto policejního postupu se zabýval Spolkový ústavní soud, který ve svém rozhodnutí mj. shrnul dosavadní praxi užívání tohoto postupu v Severním Porýní – Vestfálsku. Poukázal na to, že v rámci plošného preventivního monitoringu bylo zajištěno 5,2 milionů dat, z nichž bylo dále využito přes 11 tisíc záznamů (zbytek byl zničen). Konečným výstupem bylo prověřování 72 případů, z nichž v osmi případech bylo realizováno blíže nespécifikované policejní opatření. Ani v jednom případě však nebylo zahájeno trestní stíhání. Ústavní soud pak dospěl k závěru, že využít preventivní monitoring dat lze pouze za předpokladu, že existuje důvodné ohrožení vysoce chráněného zájmu (příkladem uvádí bezpečnost státu, ochranu života a svobody lidí). Obecná situace strachu vyvolaná útoky dne 11. září 2001 k užití preventivního plošného monitoringu nepostačuje. Je nutné, aby vyvstalo důvodné podezření, že je připravován teroristický útok.⁴⁰

Jak již bylo uvedeno shora, některé klasické formy policejní taktiky, které se uplatňují v boji proti organizovanému terorismu, mohou být v případě odhalování osamělých vlků používány pouze ve velmi omezeném rozsahu. Je tomu tak

³⁷ BRYNIELSSON, Joel et alii. Tamtéž, s. 3–8.

³⁸ V originále *Preventive Rasterfahndung*.

³⁹ HARTLEB, Florian. Tamtéž, s. 89.

⁴⁰ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 4. 4. 2006, 1 BvR 518/02.

například v případě použití policejního informátora,⁴¹ případně v použití policejního agenta.⁴² Pokud jde o použití policejního agenta, problém spočívá již v zajištění dostatku důkazů, které by takovýto postup připouštěly. Vyjma shora uvedených obtížností vedoucích k odhalování připravovaného útoku, je nutné si uvědomit, že v daném případě se bude jednat pouze o jednu osobu. Existoval-li by dostatečný důkazní materiál připouštějící nasazení agenta, jednalo by se většinou zároveň o dostatečné podklady, na základě nichž by bylo možné vykonat u podezřelého domovní prohlídku či prohlídku jiných prostor, osobu zadržet pro podezření z přípravy teroristického útoku a následně ji začít případně vazebně trestně stíhat. Nasazování agenta by nemělo smysl, neboť by tento postup zjevně nevedl k odhalení dalších osob a existovalo by vysoké riziko, že bezpečnostní složky včas nezareagují a ohrozí tím životy a zdraví lidí. Nadto je nutno poukázat také na skutečnost, že dokud nebude zajištěn dostatek důkazů, na základě nichž by bylo možno usuzovat na přípravu teroristického útoku či jiného zvláště závažného trestného činu,⁴³ bude dáno podezření spíše pro některý z trestných činů, pro který nelze dle české právní úpravy agenta nasadit. Šlo by například o trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 TZ), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 TZ), podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ) nebo o nedovolené ozbrojování podle § 279 TZ.

ZÁVĚR

Lze shrnout, že problematické je již samotné definování pojmu osamělého vlka. Někteří autoři tento pojem striktně oddělují od existence jakýchkoli vazeb na teroristickou skupinu, a to i před počátkem plánování teroristického útoku, jiní naopak takovýto kontakt nepovažují za automaticky vylučující z definice osamělého vlka. Při zkoumání fenoménu osamělých vlků je klíčovou otázkou jejich radikalizace. Tento proces včetně jeho začátku je přitom ovlivněn mnoha faktory. Ze studií přitom vyplývá určitá změna trendů, když proces radikalizace se v dnešní době odehrává především prostřednictvím internetu, zároveň se také doba radikalizace velmi zkracuje. Na konci procesu radikalizace dochází k rozhodnutí o provedení teroristického útoku. Proces plánování se poté standard-

⁴¹ V české právní úpravě je zakotven v ustanovení § 73 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

⁴² Viz § 158e tr. řádu.

⁴³ Nutno připomenout také nový trestný čin vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f).

ně sestává z pěti fází, načež samotný útok je ve většině případů páčán střelnou zbraní, případně snáze dostupnými prostředky typu automobilů. Odhalování připravovaných útoků je velmi ztížené skutečností, že osamělý vlk není napojen na teroristickou skupinu a zároveň připravuje útok samostatně. Přesto však možnosti odhalování existují. Klíčovými jsou především podněty třetích osob, když ve vysokém procentu okolí útočníků tušilo, že je osamělý vlk zapojen do teroristických aktivit. Dále lze osamělé vlky odhalovat prostřednictvím monitoringu dat uložených na internetu. Přesto je ovšem nutno především apelovat na vnímavost okolí osamělého vlka a jejich reakci v případě podezření, že osoba podléhá radikálním sklonům. Při vyhodnocování potenciální hrozby lze poté vycházet z poznatků týkajících se minulosti osamělých vlků, kteří spáchali teroristické útoky v Německu, případně z poznatků reflektovaných v pyramidě procesu radikalizace v jednání.